

*ÜTI 10 sünnipäeva konverents*

**VÄIKERIIGI VÄLJAKUTSED  
SEGASTE AEGADEL**

# **RAHVASTIKU KESTLIKKUS – MILLISED ON VÄIKERIIGI VÄLJAVAATED?**

*Eesti demograafia keskus*

13.-14. novembril 2025 Tallinna Ülikoolis



TALLINNA ÜLIKOO  
Ühiskonnateaduste  
instituut

10

# *MARK GORTFELDER*

*TLÜ EESTI DEMOGRAAFIA KESKUSE TEADUR*

## *Miks on eestlased miljonirahvas?*



TALINNA ÜLIKOOL  
Ühiskonnateaduste  
instituut

10

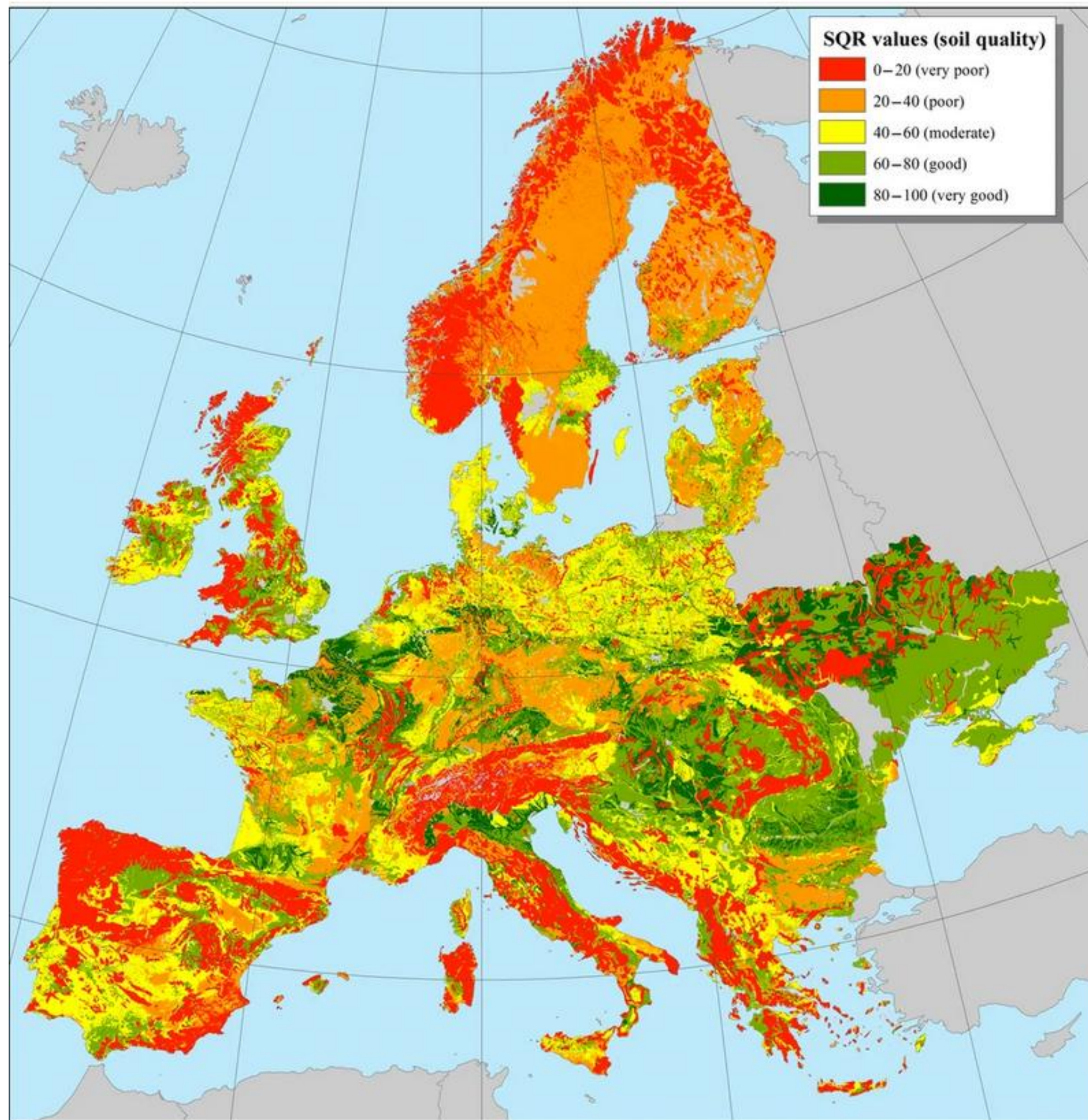
# *Väike riik, väike rahvastik?*

- Euroopas väiksem rahvastik Küpros, Luksemburg, Malta, Montenegro, Island
- Peale Islandi, Malta ja Luksemburgi kõige väiksem rahvas, millel unikaalne keel
- Hollandil (18m), Belgial (12m), Šveitsil (9m), Taanil (6m) palju suurem rahvastik veidi väiksemal maa-alal

# *Enne demograafilist üleminekut (<1850)*

# *Looduslikud tegurid*

- Külmem kliima ja lühem vegetatsiooniperiood
- Kehvem mullastik



# *Poliitilised tegurid*

- Kohalik riiklus olematu või nõrk
- Mitme juhtiva välisriigi piiriala
- Liivi sõda (1558–83) ja jätkusõjad (–1629)  
⇒ Rahvaarvu vähenemine  $\approx 50\%$
- Põhja sõda (1700–21) ja sellele eelnenud  
näljahäda (1695–97)  
⇒ Vähenemine  $\approx 50\%$ , Soomes  $\approx 20\%$ , Rootsis  $\approx 0\%$

# *Pärisorjanduslik mõisamajandus*

## Mõisamajandus

- Vilja eksport Lääne-Euroopasse, viin Venemaale
- Viljakasvatus nõuab palju maad

## Pärisorjus

- Sisuliselt tasuta tööjõud
- Rahaliste suhete vähene areng
- Piiras agronoomilist innovatsiooni

⇒ Saagikus sama kuni 19. sajandini

# *Demograafiline üleminek (1850–1939)*



TALLINNA ÜLIKOO  
Ühiskonnateaduste  
instituut

10

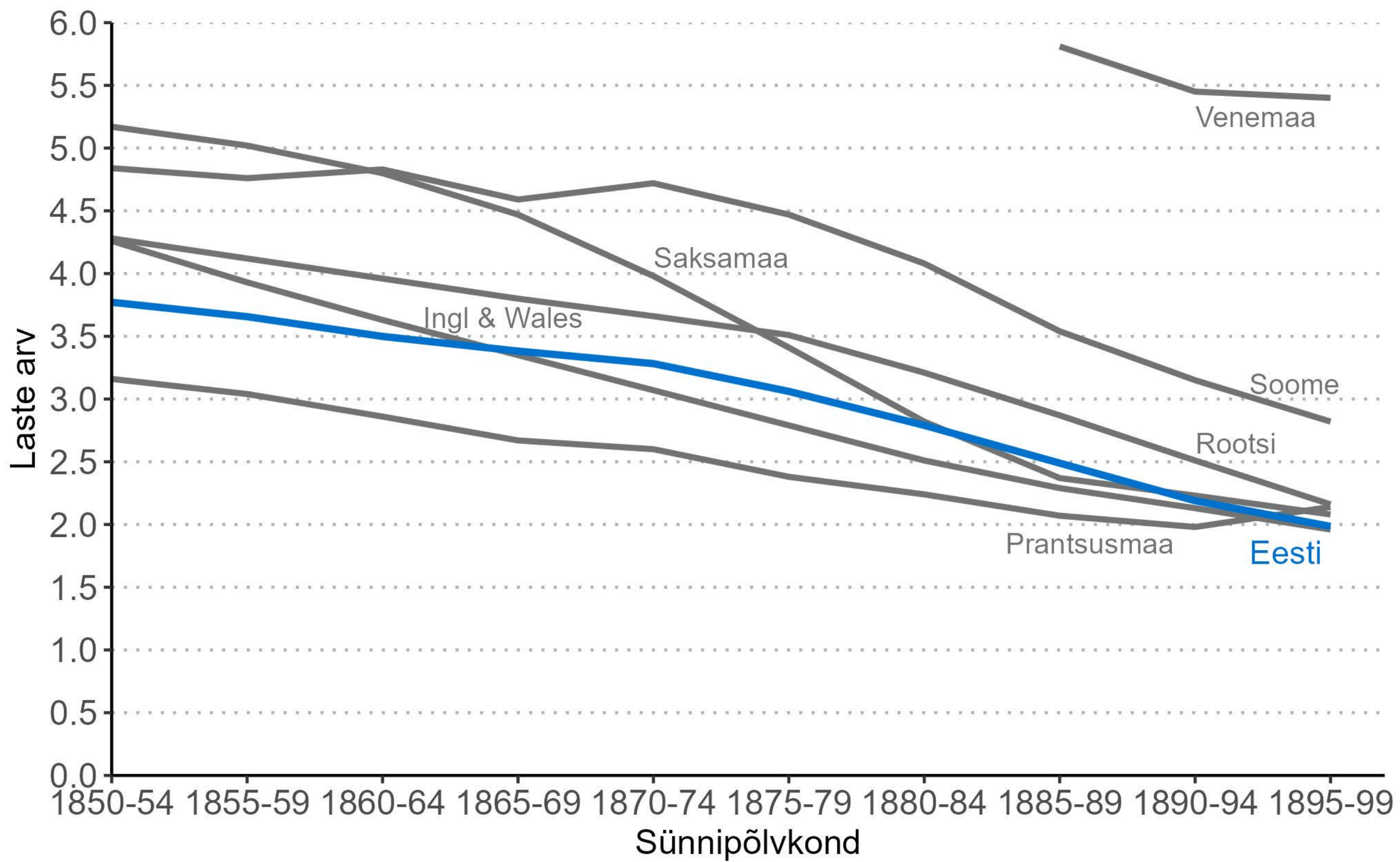
# *Demograafiline üleminek Eestis*

Pea paralleelne suremuse ja sündimuse vähenemine

- Hiline ja aeglane suremuse vähenemine
- Varane ja kiire sündimuse vähenemine

Rahvastiku plahvatust ei toimunud

- Sarnane Prantsusmaa ja Lätiga



| Riik               | Algus | Lõpp | Kasvukordaja |
|--------------------|-------|------|--------------|
| <b>Eesti</b>       | ≈1850 | 1939 | ≈ <b>1.6</b> |
| Rootsi             | ≈1780 | 1939 | ≈3.9         |
| Soome              | ≈1830 | 1939 | ≈2.7         |
| Prantsusmaa        | ≈1780 | 1930 | ≈1.6         |
| Inglismaa ja Wales | ≈1780 | 1939 | ≈6.0         |
| Itaalia            | ≈1860 | 1975 | ≈2.4         |
| India              | ≈1920 | 2020 | ≈4.6         |
| Keenia             | ≈1940 | ...  | ≈>10         |

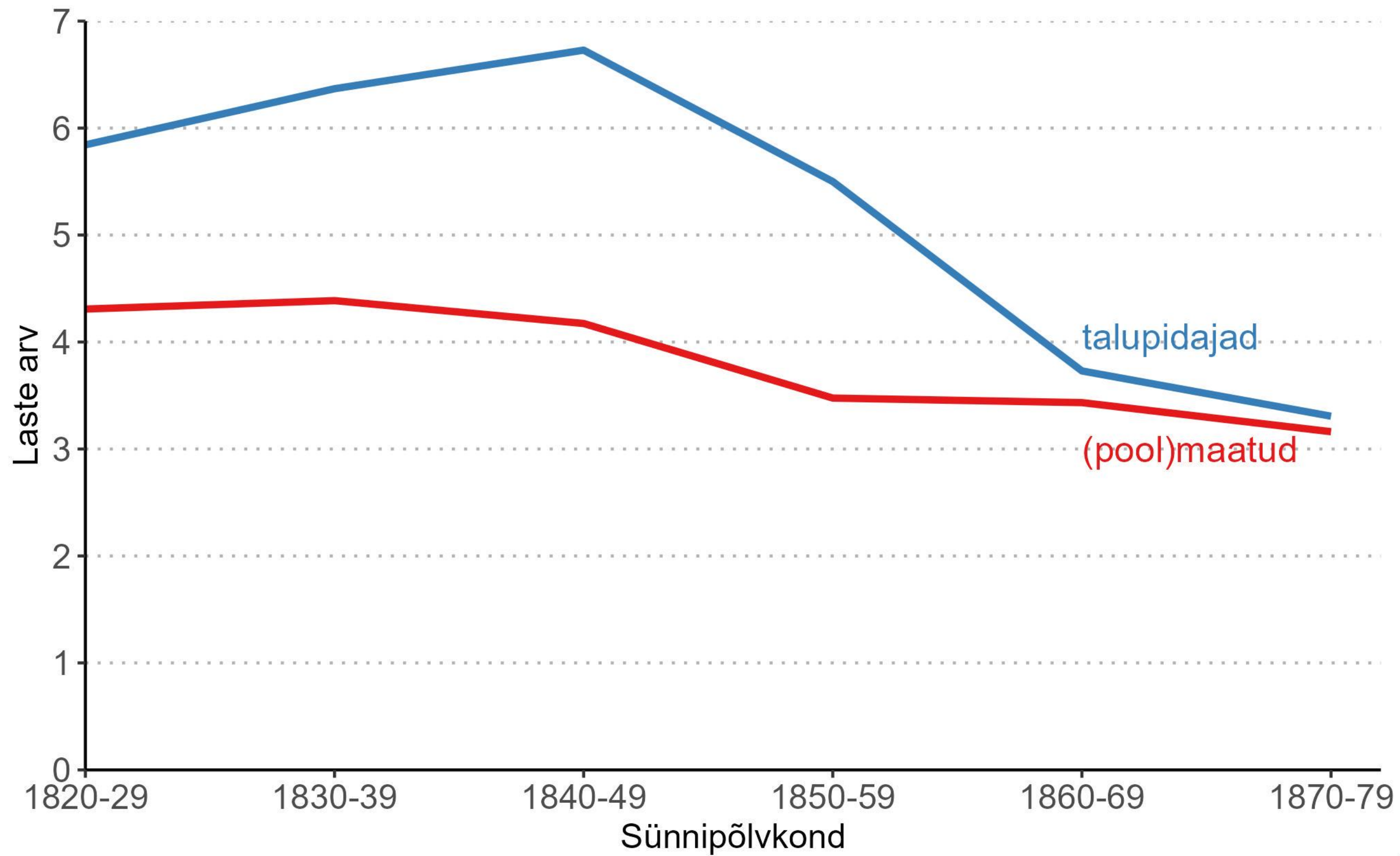
# *Vähese kasvu põhjused*

## Majanduslik

- Mõisamajanduse suur roll kuni 1918 ja maanälg  
⇒ 1897 pool talurahvast (pool)maatu
- Vabastamine ilma maata  
⇒ Maa tuli välja osta

## Kultuuriline

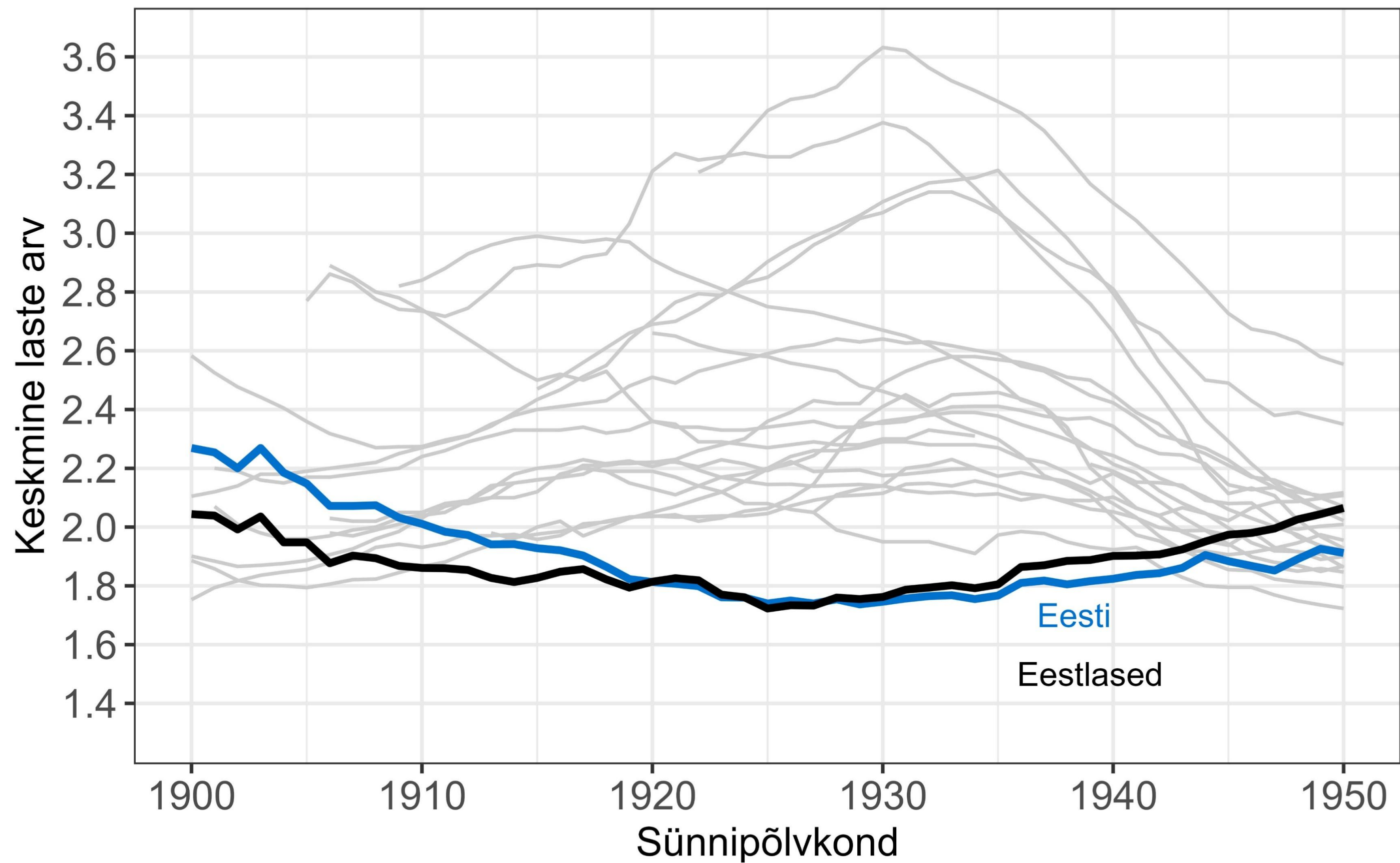
- Kõrge kirjaoskus
- Saksa valgustus, mis rõhutas planeerimist

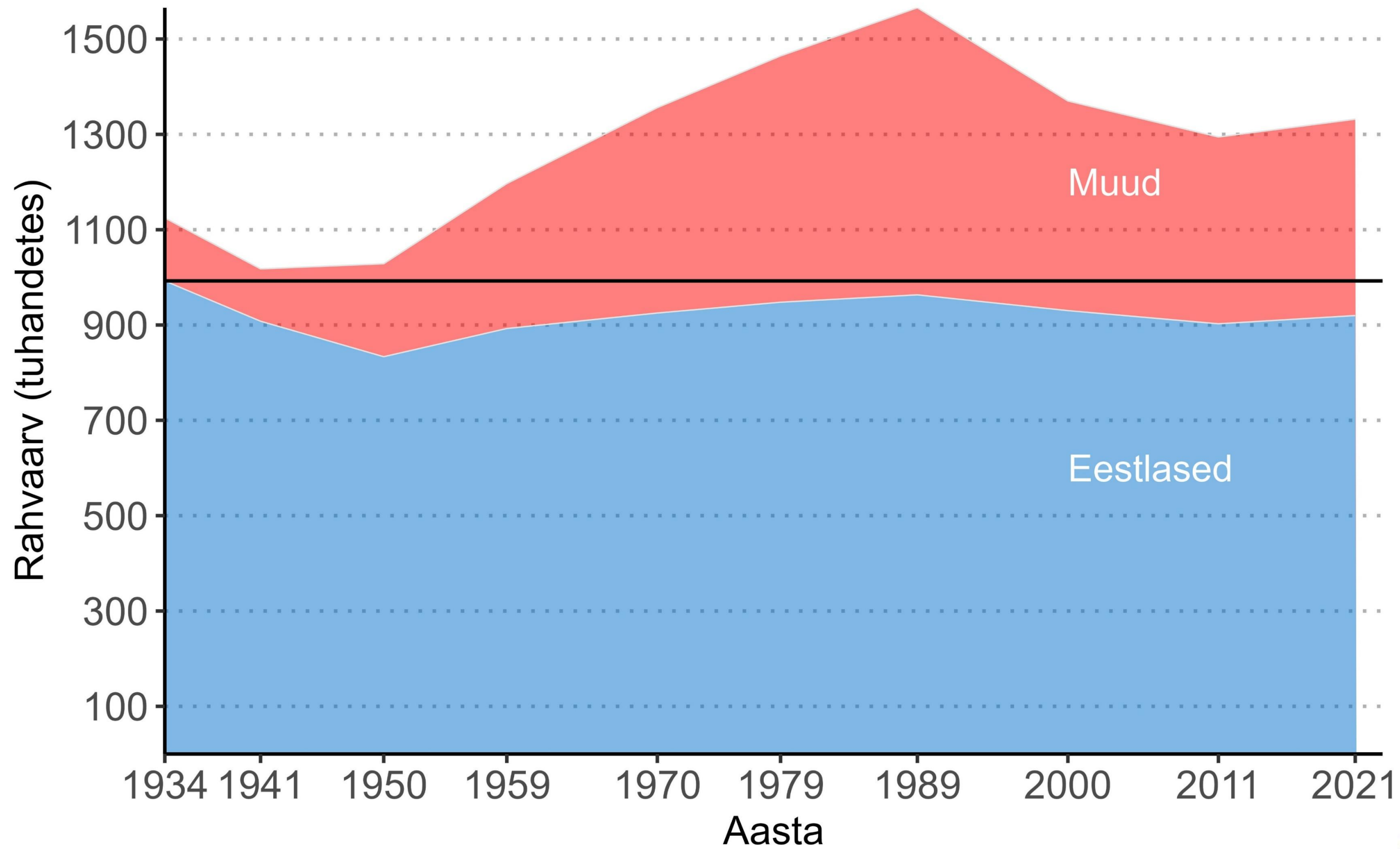


# *Pärast demograafilist üleminekut (>1939)*

# *Teise maailmasõja mõju*

- 1939–45 rahvaarvu vähenemine 22%
- Beebibuumi ärajäämine
  - ⇒ 20. eluaastates 2 meest 3 naise kohta
  - ⇒ Iseseisvuse kaotus, okupatsioon ja repressioonid
  - ⇒ Halb majanduslik olukord





# *Miks on eestlased miljonirahvas?*

Looduslikud olud

Mõisamajanduse suur roll kuni 1918

- Vilja eksport ei nõua palju tööjõudu
- Pärisorjandus ja maata vabastamine piiras kasvu

⇒ Eriti demograafilise ülemineku ajal

Kultuurilised arengud aga läänelikud

Suured sõjakahjud

# *AITÄH!*



TALINNA ÜLIKOO  
Ühiskonnateaduste  
instituut

10